

CRONICA ARTISTICĂ.

CÎTEVA ÎNSEMNĂRI. *)

Cei care iubesc pictura trebuie să se reculeagă în fața operei lui Ștefan Luchian.

Arta colorilor ne este de obicei prilej de simplă desfătare. Și printre maestrul cei mai mari sînt puțini acei care au pus atîta delicată umanitate în opera lor.

Gustul, meșteșugul, virtuozitatea — sau celace obișnuim a numi geniu creator — au ridicat aproape pretutindeni în apus opere impunătoare, care pot umbri contribuția pictorului nostru.

Dece ni-l simțim așa de scump și atîta de apropiat ?

Și de ce n'au putut contemporanii să perceapă îndată calitatea acestor arte, accentul ei răscolitor, sau măcar puterea de adevăr a noutății care îi surprindea ?

* * *

Este adevărat că am avut pe Nicolae Grigorescu. Tot așa cum am avut pe Alexandri, înainte de Eminescu. Veselul Alexandri... Academia Română ne-a dat prilejul, în vara trecută, să privim pe Grigorescu — o sută de ani după nașterea lui. Și putem acuma spune că n'a fost întotdeauna vesel. Dar cită exuberanță în opera sa, cită ușurință firească și ce minunat dar de a exprima cu eleganță impresiile cele mai directe !

Pentru Grigorescu, procesul creației artistice nu a fost niciodată dramatic. În pictura sa pînă și umbrele sînt clare. Tot ce compune Grigorescu se desfășură grațios, fără trudă, cu o ușoară și prietenoasă armonie. Arta sa este prin natură amabilă. Ea folosește, din motivele plastice, aparența lor cea mai plăcută.

Luchian n'a putut face aceasta, nici chiar la început. El este adesea stingaci și împrumutat. Pictura n'a fost niciodată pentru dînsul o conversație strălucitoare, sau numai interesantă. Omul acesta care a isbutit să se

*) Cu prilejul expoziției retrospective, organizate de Academia Română prin d. Virgil Cioflec, la Fundația Dalles

exprime uneori surprinzător, a fost din ce în ce mai mult un concentrat. Nu numai din cauza bolii, dar prin alcătuirea lui sufletească.

Grigorescu proiecta spontaneitatea sa asupra lucrurilor și asupra priveliștilor pe care le zugrăvea. Luchian chiamă la sine substanța lor intimă.

Deaceia Luchian este foarte inegal. Și el poate înfățișa un motiv, cu îndemnare. Gustul său artistic, foarte repede evoluat, îl va ajuta să-l înfățișeze adesea mai fericit decât alții, și cu o notă personală caracteristică. Dar nu în exercițiile acestea curente se află marele Luchian. Adevărata sa valoare stă în excepțional.

Cele peste 160 de lucrări grupate la Fundația Dalles ne-au ajutat să deslușim aceasta.

În portret, în peisaj, în flori, Luchian găsește câteodată incomparabile accente luminoase.

Pictura sa devine atunci densă și simplă în același timp.

Ea scutură toate inutilitățile și creiază desăvârșite armonii din câteva valori.

Totul ne este deodată așa de limpede și atât de intens, cum sînt numai bucuriile și suferințele celor mari.

Colorarea devine lumină și capătă sonoritatea unei muzici.

Pe aceste culmi, pictura, muzica, poezia se contopesc. Ele exprimă esențialul în forme pe care ni le însușim.

* * *

Cu acest aport neobișnuit, pictura lui Luchian a trebuit să surprindă cînd a apărut.

Ea nu participă cu nimic la concursul de virtuozitate dorit de «cunoscătorii» timpului.

Cézanne — mai nou, și deopotrivă rar — n'a pășit la fel?

Și nu s'a întimplat întocmai în celelalte arte, ori de cîte ori un spirit sătul de rutină a căutat să iasă din convențional?

Există totuși o piatră de încercare: inimitabilul.

Succesul chiamă îndată aderenți. Dintre aceștia cei numeroși sînt triști robi ai procedeiului. Și de aceia multe «glorii» pier sub povara imitației. Altele, mai puține, se desprind din vîlmășag, cu nouă și durabilă strălucire.

Așa este Luchian.

Academia Romîna a ținut să-l cinstească, și trebuie să-i mulțămim pentru retrospectiva coprinzătoare pe care ne-a înfățișat-o.

S'ar fi putut prezenta, desigur, o expoziție mai redusă, cu lucrările cele mai bune. Ne-ar fi impresionat mai mult, dar ne-ar fi mișcat mai puțin. Și nu ne-ar fi îngăduit să pricepem înțelesul omenesc și profesional al uneia dintre cele mai zguduitoare cariere de artist.

În fața peisajelor lui Grigorescu stăm fermecați și nedumeriți. Atîta plăcere și așa de lesnicioasă, începe să ne turbure. Suspectăm calitatea sentimentului nostru și ne întrebăm dacă nu vine câteodată de dincolo de artă.

Pentru Luchian — putem astăzi spune în deplină conștiință — la un moment dat, pictura a încetat de a fi simplă interpretare a motivului, pentru a deveni opera de creație plastică propriu zisă.

Din elementele care-i stau înainte, neglijînd tot ce nu este fundamental pentru expresia colorată, Luchian alcătuiește unele acorduri care

sînt ale sale prin strălucire intimă, prin sinceritate, prin flacăra acela dinăuntru pe care n'o mai găsim la nici unul din pictorii noştri.

Scriind acestea nu mă gîndesc în deosebi la auto-portretul, din colecţia Ionescu-Quintus, care, înainte de a fi o minunată piesă de pictură, este o mărturisire şi îmbracă deaceia o notă de patetic oarecum subiectiv. Dar cu egală emoţie îmi evoc «Anemonele» şi «Scurtelca Verde» dela Muzeul Toma Stelian — pîlcul de săteni intitulat «Culesul porumbului», peisajul în ulei şi capul de bătrîn (Nicolae Cobzarul) din Muzeul Simu — pentru liniile sale mari. «Lăutul» din colecţia Zambaccian, natura moartă (Crapul) din colecţia Lazăr Munteanu, — şi pe urmă unele peisagii dela Brebu, unele flori (de pildă acelea atît de rare aparţinînd d-lui N. Lazăr).

Plecat din viaţă aşa de timpuriu, înainte de a fi fost înţeles şi preţuit cum trebuia, Luchian a lăsat picturii noastre un exemplu de înaltă ţinută artistică. Iar nouă celorlalţi ne-a lăsat un regret care poate fi o învăţătură: darurile de preţ, trebuie să ştim să le merităm.

EUGEN CRĂCIUN.
